

A DOKTORI KÉPZÉS MEGÚJÍTÁSA

- A hagyományos doktori képzéseket számos kritika érte világszerte amiatt, hogy nem képesek megfelelni a tudásalapú gazdaság munkaerő-piaci igényeinek.
- Az Európai Unióban a doktori képzések szisztematikus reformja 2003-ban, a Berlini Kommuniké kiadásával kezdődött.
- A doktori képzés az Európai Kutatási Térség és az Európai Felsőoktatási Térség jelentős kapcsolódási pontja.
- Az Unióban a gazdaság kutatási intenzitásának növelése érdekében egymillió kutatási munkahely létrehozása szükséges. Ehhez a doktoranduszok számának nagyfokú növelése is elengedhetetlen.
- Az uniós reformfolyamat során a doktori képzésért vállalt felelősség az egyéni témavezetőkről az egyetemekre helyeződött át.
- Magyarországon a felvételt nyert doktoranduszok kb. 50 százaléka jut el a fokozatszerzésig.
- A 25-34 éves korosztályban az ezer főre jutó Ph.D. fokozatok aránya 0,8, ami uniós összehasonlításban alacsonynak számít.

A kormány [T/7405.](#) számú törvényjavaslata magába foglalja a doktori képzések átalakítását. Jelen Infojegyzet a doktori képzések megújítására vonatkozó európai uniós folyamat és a hazai helyzet rövid bemutatására irányul.

A nemzetközi verseny fokozódása és a gazdaság tudásalapúvá válása a doktori képzés megújulási kényszerét is magával hozta. **Az európai képzésekkel szemben a fő kritika a hatékonyságtalanság volt**, vagyis hogy nem végez elegendő számú, a munkaerő-piaci igényeknek megfelelően képzett, tudományos fokozattal rendelkező szakember. Bírálják továbbá a **felvételi és minőségbiztosítási kritériumok transzparenciájának hiányát** is ([Kottmann, 2011](#)).

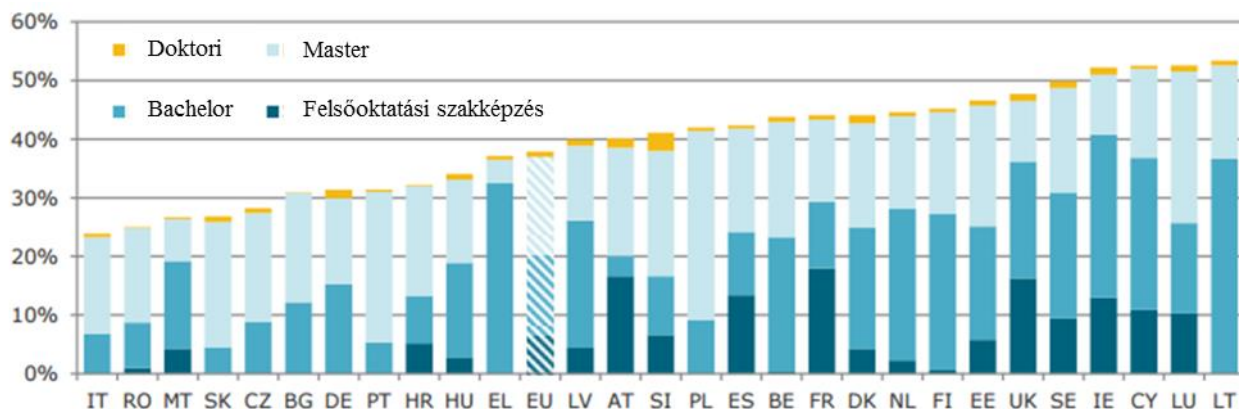
[Kehm \(2007\)](#) a doktori képzések reformjának szükségességét **globális kihívásnak** tartja. Az alapvető probléma, hogy már nem csak az akadémiai szférában helyezkednek el a végzettek; az új munkaerő-piaci helyzethez azonban nem feltétlenül alkalmazkodott a képzésük. A szerző a hagyományos doktori képzések kritikáit a következőképp foglalja össze:

- az oktatás és képzés túl szűk fókuszú;
- a képzés nem alkalmas kulcsfontosságú szakmai, szervezői és menedzseri készségek elsajátítására;
- a végzettek nem kellően felkészültek a tanításra;
- a doktori fokozat elnyerése gyakorta elhúzódik és nagyfokú a lemorzsolódás;
- a végzetteknek nincs megfelelő információja az akadémián kívüli elhelyezkedési lehetőségekről;
- a fokozat megszerzése és a stabil foglalkoztatás közötti átmeneti időszak túl hosszúvá nyúlik.

AZ EURÓPAI UNIÓS REFORMFOLYAMAT

Az Európai Unióban a **doktori képzésekkel összefüggő szabályozás tagállami kompetencia**, az EU közösségi programokat indíthat, amik azonban nem vonhatják magukkal a tagállamok jogszabályainak harmonizációját ([Bátyi, 2014](#)).

A doktori képzés átalakítása Európa szerte zajlik, és nagyban hat rá a Bologna-folyamat és a 2000-es [lisszaboni csúcs](#)on megfogalmazott célkitűzés, miszerint **egy versenyképes, tudásalapú európai gazdaság kialakításához több és jobban képzett kutatóra van szükség** ([Kehm, 2007](#)). A következőkben a reformfolyamat mérföldköveit mutatjuk be.

Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya. Forrás: [Európai Bizottság \(2015:44\)](#)

A folyamat kezdete 2003-ra tehető, amikor a felsőoktatásért felelős miniszterek a [Berlini Kommüniké](#)ben célként deklarálták az európai doktori képzés megújítását. Megállapították, hogy az [Európai Felsőoktatási Térség](#) és az [Európai Kutatási Térség](#) szorosabb kapcsolatának megteremtésében a doktori képzés kulcsfontosságú. Emiatt megfontolásra javasolták, hogy az váljon a Bologna-folyamat harmadik ciklusává. Kiemelték a képzésben az interdiszciplinaritás fontosságát, és ösztönözni kívánták a mobilitás és az intézmények közötti együttműködés növelését. Hangsúlyozták, hogy mindehhez **jelentős pénzügyi támogatás szükséges**.

Az Európai Egyetemek Szövetségének (European University Association – [EUA](#)) fontos érdeimei vannak a **salzburgi tíz alapelv** megfogalmazásában ([Csehó, 2009:59-60](#)), melyek szellemisége a 2005-ös [Bergeni Kommüniké](#)ben is megjelenik. Eszerint:

- a doktori képzés alapvető célja, hogy a tudást alapkutatáson keresztül fejlessze;
- az egyetemeket ösztönzik, hogy doktori programjaik támogassák az interdiszciplináris képzést, és tegyék lehetővé a más területeken is hasznosítható, átváltható készségek fejlesztését;
- jelentősen növelni kell a kutatói pályán elhelyezkedni kívánó doktoranduszok számát;

- a doktoranduszokra nemcsak hallgatóként, hanem pályakezdő kutatóként tekintenek;
- kerüendő a doktori programok túlszabályozása.

A 2007-es [Londoni Kommüniké](#) prioritásként kezelte a **pályakezdő kutatók karrierkilátásainak és pénzügyi helyzetének javítását**.

Az EUA (2010) [tanulmánya](#) a salzburgi alapelvek alkalmazásának fél évtizedes tapasztalatait összegzi, és egyrészt validálja azokat, másrészt további ajánlásokat tesz. A **Salzburg II ajánlások** elsődleges üzenetei a következők:

- a doktori képzés **alapja a kutatás**, ami miatt nagyban különbözik a Bologna-folyamat első és második ciklusától (alap- és mesterképzés);
- a doktoranduszok fejlődésének kulcsa a **függetlenség és a rugalmasság**, így a jó doktori képzés nagyban egyénre szabott, és definíció szerint eredeti;
- a doktori képzéseket autonóm és elszámoltatható intézményeknek kell fejleszteni, ami **rugalmas szabályozási háttérrel** kíván.

A Kutatási és Innovációs Főigazgatóság 2011-ben fogalmazta meg az [innovatív doktori képzés alapelveit](#), melyek doktori képzések finanszírozásával való összekötését az Európai Bizottság „[Az európai felsőoktatási rendszerek által az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés terén tett hozzájárulás növelése](#)” című közleménye javasolja. A közlemény továbbá kitér arra, hogy **a kutatóképzést jobban össze kell hangolni a munkaerőpiac, és főleg a kis- és középvállalkozások igényeivel.** Emellett felhívja a figyelmet egymillió új kutatói munkahely létrehozásának szükségességére a gazdaság kutatási intenzitásának növelése érdekében. Ehhez elengedhetetlen több doktorandusz képzése, illetve a **posztgraduális oktatásban és kutatásban a nők előrelépését hátráltató tényezők felszámolása.**

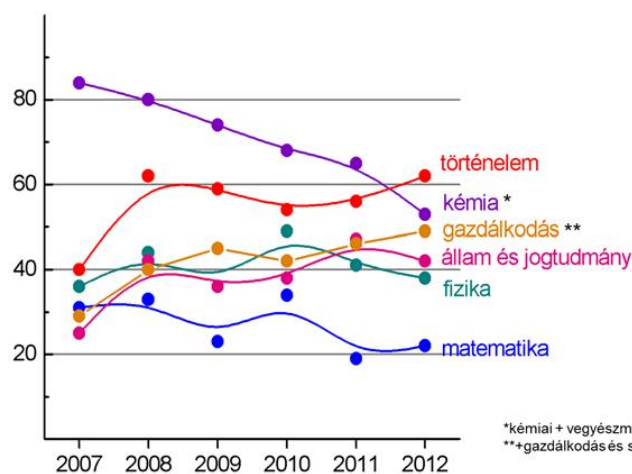
A folyamatot értékelve [Kottmann \(2011\)](#) kiemeli, hogy az európai doktori képzések terén kialakult egy nemzetek feletti kormányzási forma, melyben **a szakpolitikai irányok meghatározásának és elterjesztésének kulcsszereplői a nemzetközi szervezetek és a felsőoktatási intézmények.** Mindez nem vezet a doktori képzések standardizálásához, de az általános megállapítható, hogy **a képzésért vállalt felelősség az egyéni témavezetőktől a felsőoktatási intézmények szintjére helyeződött át.**

A HAZAI DOKTORI KÉPZÉS

Magyarországon a doktori képzésben nagyfokú a lemorzsolódás. A felvételt nyert hallgatók 20 százaléka még a képzési időn belül elhagyja a képzést, az abszolutóriumot 60%, míg **a fokozatot 50% szerzi meg** ([Mihály, 2013](#)). Az [Országos Doktori Tanács](#) korábbi elnöke szerint **a probléma egyik eredője az állami ösztöndíj mértéke, ami alacsonyabb az átlagos pályakezdő fizetések felénél.** A fokozatszerzési arány emellett növelhető:

- magasabb felvételi követelmények meghatározásával, és így kevesebb hallgató felvételével, vagy

- hatékonyabb képzés, nagyobb oktatói ráfordítás által.

A magyarországi doktori iskolák által egy év alatt kibocsátott doktori fokozatok számának változása néhány tudományterületen.
Forrás: [Mihály \(2013\)](#)

A Magyarországon működő doktori iskolák akkreditálásáért és a képzések tudományos minőségének biztosításáért és értékeléséért a Magyar Akkreditációs Bizottság ([MAB](#)) felel, amelynek feladatait részletesebben a felsőoktatási minőségértékelés és -fejlesztés egyes kérdéseiről szóló [19/2012. \(II. 22.\)](#) kormányrendelet határozza meg.

A doktori képzésben résztvevők érdekvédelmét ellátó szervezet, a [Doktoranduszok Országos Szövetsége támogatja](#) a Nemzeti Kiválóság Program folytatásának kidolgozását, hangsúlyozza továbbá az állami ösztöndíj emelésének fontosságát. A költségvetési és zárszámadási törvényben meghatározottak szerint, a doktori képzésben résztvevők egy főre megállapított támogatási normatívája 2008 óta 1 116 000 Ft.

A tárgyalt reformok a kormány [Fokozatváltás a felsőoktatásban](#) címet viselő felsőoktatási stratégiáján alapszanak. A dokumentumban definiált fő problémák és célkitűzések a következők:

- Magyarországon **a 25-34 éves korosztályban az ezer főre jutó PhD-fokozatok**

aránya (0,8) mind az uniós átlaghoz (1,69), mind a régiós országokhoz viszonyítva **alacsony**;

- a hazai kutatói munkakörökben nehéz elhelyezkednie a disszertáción dolgozóknak és a friss doktori fokozattal rendelkezőknek, így ebben a csoportban **jellemző az elvándorlás**;

szükséges a doktori képzés kapacitásainak és a fokozatszerzési aránynak a növelése;

- a doktori képzés megújítása során cél a gazdasági szereplők nagyobb fokú bevonása, a nemzetköziesítés, valamint a tudományos jelleg erősítése;
- elengedhetetlen továbbá a **pre- és poszt-doktori ösztöndíjak rendszerének megteremtése**.

Források:

- [2011. évi CCIV. törvény](#) a nemzeti felsőoktatásról
- [Doktoranduszok Országos Szövetsége](#)
- A doktori fokozattal rendelkezők életpályája – KSH, [Statisztikai tükör 2011/19](#),
- Andrea Kottmann, Elke Weyer: [Exploration of the implementation of the principles for innovative doctoral training in Europe: final report](#). – European Commission, 2013
- Andrea Kottmann: Reform of Doctoral Training in Europe: [The Emergence of a New Form of Educational Governance](#) – ECPR Conference Reykjavik, 2011
- Barbara M. Kehm: [Quo Vadis Doctoral Education? New European Approaches in the Context of Global Changes](#) – European Journal of Education, Vol.42, No.3, 2007
- Bátyi Emese: [A bolognai folyamat és a doktori képzés](#) – Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXII. (2014), pp. 21–37.
- Csehó Julianna: [Doktori képzések, fiatal kutatók helyzete](#) – Felsőoktatási Műhely, 2009/II.
- European universities in the European Research Area: [Building on strengths. EUA 2014 ERA Progress Report](#) – European University Association, Brüsszel, 2014
- Laudeline Auriol, Max Misu, Rebecca Freeman: [Careers of doctorate holders: analysis of labour market and mobility indicators](#) – OECD, STI Working Papers 2013/4
- Lidia Borrell-Damian, Rita Morais, John H. Smith: [Collaborative doctoral education in Europe: research partnerships and employability for researchers](#) – European University Association, Brüsszel, 2015
- [Bordohányi Alexandra: Változó doktori képzés](#) – metropol.hu, 2015.10.08.

Készítette: Holle Alexandra
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA
KÖZGYŰJTEMÉNYI ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI IGAZGATÓSÁG

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486

Az információs jegyzet az országgyűlési képviselők tájékoztatása céljából készült.
A dokumentum az összeállítás elkészültének időpontjában fennálló aktuális helyzetet mutatja be.
Az információs jegyzet szerzői jogvédelem alatt áll.